

บทความปริทัศน์

สองทศวรรษการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในระบบสาธารณสุขไทย พ.ศ. 2545-2565

บุญใจ ลิมศิลา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

บทคัดย่อ: บทความสองทศวรรษการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในระบบสาธารณสุขไทย พ.ศ. 2545-2565 เป็นการรวบรวมผลการดำเนินงานในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย ของสถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทย ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อผสมผสานการแพทย์แผนจีนที่เหมาะสมเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขไทย รวมทั้งประสานความร่วมมือด้านการแพทย์และการสาธารณสุขระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื้อหาเป็นการรวบรวมและสรุปข้อมูลในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านบริหาร ด้านบริการ ด้านวิชาการ การผลิตและพัฒนาบุคลากรและความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งวิเคราะห์ทิศทางแนวโน้มในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในระบบสุขภาพไทยในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางให้กับกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านบริหาร ด้านบริการ ด้านวิชาการ การผลิตและพัฒนาบุคลากร และความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งวิเคราะห์ทิศทางแนวโน้มในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในระบบสุขภาพไทยในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางให้กับกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: สองทศวรรษการพัฒนาการแพทย์แผนจีน; ระบบบริการสาธารณสุขไทย; สถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ผู้รับผิดชอบบทความ: บุญใจ ลิมศิลา: boonjai@yahoo.com

Recived: 22 October 2021

Revised: 25 April 2022

Accepted: 3 May 2022

บทนำ

สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือชื่อเดิมว่า ศูนย์ความร่วมมือการแพทย์ไทย-จีน เป็นหน่วยงานระดับกองเป็นการภายใน สังกัดกรมการแพทย์ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2538 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศาสตร์การแพทย์แผนจีนให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม เพื่อเป็นการแพทย์ทางเลือกในการดูแลสุขภาพของคนไทยร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยและเป็นหน่วยงานประสานความ

สัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนของกระทรวงสาธารณสุขของทั้งสองประเทศ

ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2545 กำหนดให้มีการปฏิรูประบบราชการและโอนหน่วยงาน ศูนย์ความร่วมมือการแพทย์ไทย-จีนมาสังกัดกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่จัดขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติระเบียบแบ่งส่วนราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2545 และกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข วันที่ 9 ตุลาคม 2545^[1] และวันที่ 7 มีนาคม 2561^[2] โดยกำหนดให้ศูนย์ความร่วมมือการแพทย์ไทย-จีน เป็นกลุ่มงานหนึ่งในกองการแพทย์ทางเลือก

วันที่ 26 กรกฎาคม 2547 กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้มีคำสั่งที่ 158/2547 ให้ศูนย์ความร่วมมือการแพทย์ไทย-จีน เป็นสถาบันระดับกองในสังกัดกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกและได้กำหนดชื่อใหม่ว่า สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้^[3]

วันที่ 4 ธันวาคม 2556 มีคำสั่งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่ 414/2556 ให้สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นหน่วยงานภายในมีฐานะเทียบเท่ากอง ในสังกัดกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และได้กำหนดชื่อใหม่ว่า "สถาบันการแพทย์ไทย-จีน"^[4]

และตั้งแต่ 29 กันยายน 2558 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2564 ได้มีคำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ให้จัดตั้งสถาบันการแพทย์ไทย-จีน เป็นหน่วยงานภายในมีฐานะเทียบเท่ากองในสังกัดกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก^[5-7] มีการกำหนดวิสัยทัศน์ บทบาทหน้าที่ และโครงสร้างอัตรากำลังดังนี้

วิสัยทัศน์: เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนในประเทศไทยให้ได้มาตรฐานสากล

พันธกิจ: พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย เพื่อผสมผสานการแพทย์แผนจีนที่เหมาะสมเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของประเทศ และประสานความร่วมมือด้านการแพทย์และการสาธารณสุขระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน

บทบาทหน้าที่

1. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนาองค์ความรู้ และคัดกรองศาสตร์การแพทย์แผนจีนตลอดจนผลิตภัณฑ์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง
2. ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการแพทย์แผนจีนที่เหมาะสม
3. กำหนด พัฒนาคุณภาพมาตรฐาน และเสนอแนะเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์แผนจีน
4. กำหนด พัฒนารูปแบบ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีบริการการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ผสมผสานในระบบบริการสุขภาพไทย
5. กำกับ ดูแล ส่งเสริม และสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากการแพทย์แผนจีน

6. ประสานความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการแพทย์แผนจีน

7. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

โครงสร้างและอัตรากำลัง สถาบันการแพทย์ไทย-จีน แบ่งหน่วยงานเป็น 1 ฝ่าย 3 กลุ่มงาน ได้แก่ ฝ่ายบริหารทั่วไป กลุ่มวิจัยและพัฒนาวิชาการ กลุ่มงานพัฒนาคุณภาพมาตรฐานด้านบริการ และกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านการแพทย์แผนจีน มีอัตรากำลังรวมทั้งสิ้น 19 คน

ผลการดำเนินงาน

ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาได้มีการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายทางการแพทย์แผนจีนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถรวบรวมผลการดำเนินงานในแต่ละด้านได้ดังนี้

การพัฒนาการบริหาร

กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย^[8-10] โดยการแพทย์แผนจีนเป็นสาขาหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว และมีหน่วยงานต่างๆ ในกระทรวงสาธารณสุขที่รับผิดชอบด้านการแพทย์แผนจีนดังนี้ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกรับผิดชอบในการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ มาตรฐานการให้บริการ สถานพยาบาล และสมรรถนะบุคลากร พัฒนารูปแบบข้อมูลการแพทย์แผนจีนและประสานความร่วมมือระหว่างไทยกับจีน รวมทั้งการสนับสนุนด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชุดสิทธิประโยชน์ ในการจัดบริการ เช่น การจัดทำคู่มือแนวทางมาตรฐานการจัดบริการด้านต่างๆ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ รับผิดชอบในการจัดทำกฎกระทรวงและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในการควบคุมคุณภาพบุคลากรผู้ให้บริการ สถานบริการ ติดตามกำกับ การให้บริการรักษาผู้ป่วยแพทย์จีนและรับคำร้องเรียนจากประชาชนที่ใช้บริการ

นอกจากนี้ยังมีนโยบายต่างๆ ในการสนับสนุนและส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน ได้แก่

พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545^[11] มาตรา 3 "บริการสาธารณสุข" หมายความว่า บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขซึ่งให้โดยตรงแก่บุคคล เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่จำเป็นต่อสุขภาพ และการดำรงชีวิต ทั้งนี้ให้รวมถึงการบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550^[12] หมวดที่ 5 มาตรา 47 ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังต่อไปนี้ (7) การส่งเสริมสนับสนุน การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ

พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2556^[13] ตามมาตรา 4 นิยาม คำว่า “การแพทย์แผนจีน” หมายความว่า การกระทำต่อมนุษย์หรือมุ่งหมาย จะกระทำต่อมนุษย์ เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริม การฟื้นฟูสุขภาพโดยใช้ความรู้แบบแพทย์แผนจีน

การพัฒนาด้านวิชาการ

1. การพัฒนาตำรา หนังสือ คู่มือ และแนวปฏิบัติทางคลินิก

เนื่องจากการแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์ที่มาจากต่างประเทศจึงจำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลและจัดการความรู้ซึ่งประกอบด้วยการรักษาด้วยยาสมุนไพรจีน การฝังเข็ม การนวดแบบจีน(ทุยหนา)และการดูแลสุขภาพ (หย่างเซิง)ในช่วงหนึ่งทศวรรษแรกคือช่วงปี พ.ศ. 2545-2555^[14] จะเป็นการการพัฒนาตำรา หนังสือ คู่มือและแนวทางการปฏิบัติงาน ต่างๆ ด้านการแพทย์แผนจีน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์การแพทย์แผนจีนเบื้องต้น การฝังเข็มรมยา ยาสมุนไพรจีน งานต่างๆ ด้านการแพทย์แผนจีน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์การแพทย์แผนจีนเบื้องต้นการฝังเข็มรมยา ยาสมุนไพรจีน การแพทย์ผสมผสาน และการสร้างเสริมสุขภาพ โดยประชุมคณะทำงานหลายสาขาวิชาชีพทั้งจากประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้แก่แพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนจีน เกสัชกรแผนปัจจุบัน เกสัชกรแผนโบราณ และนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมสมองแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จนได้จุดร่วมที่ลงตัว และนำมาจัดทำเป็นหนังสือ ตำรา คู่มือต่างๆ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานต่อไปในอนาคต ได้ผลิตตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำราศาสตร์การแพทย์แผนจีนเบื้องต้นพัฒนาการการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย การตรวจชีพจร ตำราฝังเข็ม-รมยา ศาสตร์ยาสมุนไพรจีน คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย มาตรฐานสมุนไพรจีนในประเทศไทย และพจนานุกรมศัพท์การการแพทย์แผนจีนซึ่งตำราเหล่านี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีนให้เป็นตำราอ้างอิงด้านการแพทย์แผนจีนของประเทศไทย

ในช่วงทศวรรษที่สองระหว่างปี พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ได้จัดทำแนวปฏิบัติทางคลินิกร่วมกับเครือข่ายแพทย์ฝังเข็ม โดยทำเป็นหนังสือการฝังเข็มรักษาโรคต่างๆ เช่น การฝังเข็มรักษาอาการปวด การฝังเข็มรักษาโรคที่พบบ่อยในประเทศไทย จำนวน 96 โรค การฝังเข็มรักษาโรคหลอดเลือดสมอง การฝังเข็มรักษากลุ่มอาการเมตาบอลิกและโรคที่เกี่ยวข้องกับการฝังเข็ม และการฝังเข็มร่วมรักษาโรค เช่น ข้อเข่าเสื่อม ไมเกรน ภูมิแพ้ เป็นต้น และล่าสุดได้จัดทำแนวทางการจัดบริการฝังเข็มรักษาผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟูในการดูแลผู้ป่วยระยะกลาง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวอย่างหนังสือ ตำรา ที่พัฒนา

2. การวิจัยและพัฒนา

ด้านการฝังเข็ม^[15] ที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยการฝังเข็มร่วมกับการให้บริการแผนปัจจุบันในโรงพยาบาลภาครัฐ เช่น ฝังเข็มลดบุหรี ฝังเข็มร่วมรักษาโรคเบาหวานเพื่อลดภาวะแทรกซ้อน ฝังเข็มรักษาอาการปวดประจำเดือนและฝังเข็มร่วมรักษาโรคอื่นๆ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ได้ทำการวิจัยประสิทธิผลการฝังเข็มรักษาโรคหลอดเลือดสมองในระยะฟื้นฟู และการศึกษาต้นทุนการฝังเข็มรักษาโรคหลอดเลือดสมองในระยะฟื้นฟู

ด้านยาสมุนไพร ได้ทำการการวิจัยการผลิตและการแปรรูปสมุนไพรจีนเพื่อลดการนำเข้า^[16] ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2548 จำนวน 2 โครงการ ได้แก่ “โครงการสำรวจพื้นที่เพาะปลูกสมุนไพรจีนเพื่อลดการนำเข้า” และ “โครงการการผลิตและการแปรรูปสมุนไพรจีนเพื่อลดการนำเข้า มีสมุนไพรจีนที่เหมาะสมกับการปลูกทั้งหมด 7 ชนิด ได้แก่ (1) ปญจขันธุ์ (2) ชิงเฮา (3) โกรฐสอ (4) โกรฐเขมา และ (5) โกรฐหัวบัว (6) ซะเอมเทศ (7) อบเชยจีน โดยพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกสมุนไพรเป้าหมายเป็นพื้นที่สวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ใน 19 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ พิจิตร ลำปาง สุโขทัย อุดรดิตต์ แพร่ น่าน พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย อุดรธานี หนองคาย ขอนแก่น กาฬสินธุ์ กาญจนบุรี ชัยภูมิ และระยอง

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2554 ได้จัดทำชุดโครงการการวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือ^[17-21] ในประเทศไทยขึ้น ซึ่งเป็นโครงการบูรณาการ มีกรมการ

แพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเป็นหน่วยงานหลัก ในการจัดทำโครงการดังกล่าว ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งสิ้น 12 หน่วยงาน ชุดโครงการการวิจัยเห็ดหลินจือ และสปอร์เห็ดหลินจือในประเทศไทย ประกอบด้วย 4 โครงการ ได้แก่ (1) การผลิตเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือตามแนวทางเกษตรดีที่เหมาะสม (2) การวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือในระดับพรีคลินิก (3) การวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือในระดับคลินิก (4) การพัฒนาผลงานวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือสู่การใช้ประโยชน์ โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อคัดเลือกพันธุ์เห็ดหลินจือที่มีปริมาณสารสำคัญและให้ผลผลิตสูง คุ่มค่าต่อการลงทุนเชิงพาณิชย์ (2) เพื่อพัฒนาการผลิตเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือตามแนวทางเกษตรดีที่เหมาะสมให้ได้วัตถุดิบที่มีคุณภาพดีทดแทนการนำเข้า (3) เพื่อศึกษาวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือในระดับพรีคลินิกและคลินิก (4) เพื่อพัฒนาผลงานวิจัยเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือสู่การใช้ประโยชน์ในวงกว้าง

โดยมีผลผลิตที่ได้จากโครงการ ดังนี้ (1) ได้ชนิดพันธุ์เห็ดหลินจือที่มีปริมาณสารสำคัญและให้ผลผลิตสูง คุ่มค่าต่อการลงทุนเชิงพาณิชย์ (2) ได้คู่มือการผลิตดอกเห็ดและสปอร์เห็ดหลินจือตามแนวทางเกษตรดีที่เหมาะสม (3) ได้ลักษณะลายพิมพ์ดีเอ็นเอของเห็ดหลินจือสายพันธุ์ต่างๆ ที่ผลิตได้ในโครงการ เพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (4) ได้วิธีมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์เห็ดหลินจือ (5) ได้วิธีผลิตยาเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือตามมาตรฐานการผลิตที่ดี (6) ได้ข้อมูลประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาเห็ดหลินจือและสปอร์เห็ดหลินจือทางคลินิก เพื่อขยายผลการใช้ประโยชน์ทางยา โดยผลผลิตที่ได้จากโครงการนี้ถือว่าเป็นประโยชน์ คือ (1) สร้างโอกาสและอาชีพให้เกษตรกร (2) ประชาชนได้รับความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับดอกเห็ดและสปอร์เห็ดหลินจือเพื่อใช้เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพ และได้บริโภคเห็ดหลินจือที่มีคุณภาพ (3) นักวิชาการสามารถนำความรู้ที่ได้มาศึกษาวิจัยต่อยอด พัฒนาการใช้ประโยชน์ จากเห็ดหลินจือที่ผลิตได้ในประเทศอย่างคุ้มค่า เพื่อการพึ่งตนเอง และทดแทนการนำเข้าผลิตภัณฑ์เห็ดหลินจือ (4) ผู้ป่วยที่ใช้ผลิตภัณฑ์เห็ดหลินจือมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 หนังสือการพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ และเห็ดหลินจือ

ในปี พ.ศ. 2556-2559^[22-25] ได้พัฒนาตำรามาตรฐานสมุนไพรจีนในประเทศไทย ได้ผลผลิตคือ ตำรามาตรฐานสมุนไพรจีนในประเทศไทย จำนวน 2 เล่ม เล่มที่ 1 มีสมุนไพร 15 ชนิด และเล่มที่ 2 มีสมุนไพรเป้าหมาย 17 ชนิด รวม 2 เล่ม 32 ชนิด ได้เผยแพร่ให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ และในปี พ.ศ. 2560-2564^[26-28] ได้พัฒนาตำราการแปรรูปสมุนไพรไทย-จีน โดยร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพมาตรฐานสมุนไพรจีน และสนับสนุนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสมุนไพรจีนในประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2564 ได้ตำราแนวทางการแปรรูปสมุนไพรไทย-จีน หมวดที่ 1 ซึ่งเป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพรไทย-จีน และในปี พ.ศ. 2565 จะดำเนินการจัดทำแนวทางการแปรรูปสมุนไพรไทย-จีน รายชนิด ซึ่งเป็นสมุนไพรไทย-จีนที่มีการใช้บ่อยในตำรับยาไทยและตำรับยาจีนในประเทศไทย จำนวน 24 ชนิด ซึ่งในการพัฒนาตำราทั้งสองเล่มได้ทำความร่วมมือกับทางมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเฉิงตู ซึ่งเป็น 1 ใน 5 มหาวิทยาลัยที่ชื่อเสียงด้านยาสมุนไพรจีนของประเทศจีน

การพัฒนาด้านบริการ^[15,25,29-31]

ในช่วงทศวรรษแรกได้จัดทำคู่มือการจัดการบริการฝั่มเข็ม และกำหนดอัตราค่าบริการฝั่มเข็ม เพื่อให้สถานบริการต่างๆ นำไปจัดบริการโดยกรมบัญชีกลางได้อนุมัติอัตราค่าบริการด้านการแพทย์แผนจีนสิทธิข้าราชการ ในปี พ.ศ. 2552 เป็นอัตราค่าบริการฝั่มเข็มในราคา 100 บาท ต่อครั้งต่อคนต่อวันและต่อมาในปี พ.ศ. 2554 และ พ.ศ. 2558 ได้กำหนดอัตราค่าบริการเพิ่มขึ้นเป็น 150 บาท และในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการกำหนดอัตราค่าบริการด้านการแพทย์แผนจีนใหม่ ประกอบด้วยการตรวจวินิจฉัยด้วยการแพทย์แผนจีน การฝั่มเข็ม รมยา ครอบกระปุก นวดแผนจีน (ทุยหนา) โดยเป็นอัตราค่าบริการสาธารณสุขของหน่วยบริการในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข สำหรับคนไทยพร้อมกันนี้ได้มีการ พัฒนามาตรฐานการจัดเก็บข้อมูลการให้บริการการแพทย์แผนจีน โดยจัดทำรหัสโรค อาการ และหัตถการด้านการแพทย์แผนจีนขึ้นในปี พ.ศ. 2559 และคู่มือการใช้งาน เพื่อให้สามารถจัดเก็บข้อมูลการให้บริการโรคต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ สถานพยาบาลภาครัฐสามารถส่งต่อข้อมูลการจัดเก็บในระบบ 43 แฟ้มของกระทรวงสาธารณสุข และสามารถเรียกใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยและพัฒนาการให้บริการที่มีมาตรฐาน รวมทั้งสามารถเรียกใช้ข้อมูลการรักษามาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาการระบบบริการในเรื่องสิทธิการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาล

ในระบบประกันสุขภาพ โดยในปี พ.ศ. 2563 ได้มีการจัดทำแนวทางการจัดบริการฝังเข็มโรคหลอดเลือดสมองในระยะฟื้นฟู ให้กับหน่วยบริการ รวมทั้งจัดทำข้อเสนอการจัดบริการฝังเข็มรักษาผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการฝังเข็มสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟู ในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โดยบูรณาการร่วมกับการดูแลผู้ป่วยระยะกลาง (Intermediate care: IMC) ซึ่งเป็นบริการที่ร่วมกับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์และบริการกายภาพบำบัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟู (Post stroke) 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 บริการฝังเข็มสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟูร่วมกับการดูแลผู้ป่วยระยะกลางในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และแนวทางที่ 2 บริการฝังเข็มสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟูร่วมกับการดูแลผู้ป่วยระยะกลางในโรงพยาบาลชุมชน โดยสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ได้กำหนดเกณฑ์การเบิกจ่ายเป็นการเหมาจ่ายเพิ่มเติมตามชุดบริการฝังเข็ม ครอบคลุมบริการทั้งแบบผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอกเพิ่มเติมจากรายการบริการอื่นๆ สำหรับการดูแลผู้ป่วยระยะกลาง ในอัตราครั้งละ 150 บาท และจ่ายเพิ่ม 1,000 บาทต่อรายเมื่อฝังเข็มต่อเนื่องครบ 20 ครั้ง สรุปลัตราเหมาจ่ายรวมเท่ากับ 4,000 บาทต่อราย (ฝังเข็มต่อเนื่องครบ 20 ครั้ง) ภายในระยะเวลา 6 เดือน โดยเริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 คือ ตั้งแต่ตุลาคม 2563 เป็นต้นไป และจะมี

การติดตามประเมินประสิทธิผลในการรักษา หากได้ผลดีจะมีการขยายชุดสิทธิประโยชน์ในการรักษาฝังเข็มในโรคอื่นๆ อีกต่อไป ซึ่งเพิ่มการเข้าถึงบริการฝังเข็มในกลุ่มประชาชนที่ใช้สิทธิ์หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (UC) ทำให้ประชาชนได้รับบริการฝังเข็มที่มีประสิทธิภาพ ปลอดภัยและประหยัดในการรักษาอาการเจ็บป่วยได้อย่างมั่นใจ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 หนังสือคู่มือบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และหนังสือแนวทางการจัดบริการฝังเข็มโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟู

ปัจจุบันมีโรงพยาบาลในภาครัฐและเอกชน ที่เปิดให้บริการการแพทย์แผนจีน ทั่วประเทศ ดังตารางที่ 1

จากตารางที่ 1 พบว่า มีข้อมูลหน่วยบริการทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในประเทศไทย ที่เปิดให้บริการด้านการแพทย์แผนจีน ดังนี้ โรงพยาบาลในหน่วยบริการภาครัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่เปิดให้บริการการแพทย์แผนจีน (ฝังเข็ม) จำนวน 219 แห่ง เป็น รพศ. 34 แห่ง รพท. 45 แห่ง รพช. 140 แห่ง โรงพยาบาลนอกสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 13 แห่ง โรงพยาบาลนอกสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนหน่วยบริการที่จัดบริการด้านการแพทย์แผนจีนทั่วประเทศ^[32-34]

ลำดับที่	ประเภทหน่วยบริการ	หน่วยบริการทั้งหมด (แห่ง)	หน่วยบริการที่มีการจัดบริการ (แห่ง)	คิดเป็นร้อยละ
1	โรงพยาบาลศูนย์ (รพศ.)	34	34	100
2	โรงพยาบาลทั่วไป (รพท.)	91	45	49.45
3	โรงพยาบาลชุมชน (รพช.)	775	140	18.06
รวม	(โรงพยาบาลในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข)	900	219	24.33
4	โรงพยาบาลนอกสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงในกระทรวงสาธารณสุข	63	13	20
5	โรงพยาบาลนอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและกรุงเทพมหานคร	125	25	20
6	โรงพยาบาลเอกชน	419	84	20
รวม		1507	340	23
7	คลินิกเอกชน	14,187	339	0.27

และกรุงเทพมหานคร จำนวน 25 แห่ง และโรงพยาบาล เอกชน จำนวน 84 แห่ง

จากข้อมูลการขอขึ้นทะเบียนการเปิดสถานพยาบาล (ภาคเอกชน) กรมสนับสนุนบริการสุขภาพเมื่อเดือน กันยายน พ.ศ. 2563 พบว่า สถานพยาบาลประเภทไม่ รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน มีคลินิกการประกอบโรคศิลปะสาขา การแพทย์แผนจีน จำนวนทั้งสิ้น 339 แห่ง แบ่งออกเป็น คลินิกในกรุงเทพฯ จำนวน 126 แห่ง คลินิกในส่วนภูมิภาค จำนวน 213 แห่ง

สถานบริการต้นแบบด้านการแพทย์แผนจีน^[35-37]

บริการการแพทย์แผนจีน ประกอบด้วย การตรวจ รักษาด้วยยาสมุนไพร การฝังเข็ม นวดทุยหนา และการ สร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนจีน ส่วนใหญ่เป็นการ ให้บริการโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนจีน โดยเปิด คลินิกให้บริการเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีทั้งภาครัฐและเอกชน ใน ภาครัฐพบว่าส่วนใหญ่สถานบริการมีการจัดเฉพาะบริการ ฝังเข็ม ส่วนในภาคเอกชนพบที่มีการจัดบริการทั้งการ ตรวจรักษาด้วยยาสมุนไพร การฝังเข็ม นวดทุยหนา และ การสร้างเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนจีน

ตัวอย่างหน่วยงานของภาคเอกชน เช่น คลินิก การประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนจีนหัวเฉียว หรือคลินิกการแพทย์แผนจีนหัวเฉียวได้จัดตั้งขึ้นมาใน ประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 โดยความตั้งใจที่ดีของ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ในความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนจีนมาใช้ในการ รักษา ป้องกัน ส่งเสริม และฟื้นฟูสภาพร่างกายของผู้ป่วย และเป็นทางเลือกให้กับประชาชนในการดูแลสุขภาพ ด้วยดีมาตลอด 20 ปี ในปี พ.ศ.2559 ทางสำนักงานการ แพทย์แผนจีนแห่งชาติ (National Administration of Traditional Chinese Medicine: NATCM) ได้ ทำการประเมินการจัดบริการการแพทย์แผนจีนของคลินิก การประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีนหัวเฉียว และมีการประเมินต่อเนื่อง จนถึงปี พ.ศ. 2562 ได้มีการ ประกาศอย่างเป็นทางการให้เป็นศูนย์กลางการแพทย์แผนจีน ของสาธารณรัฐประชาชนจีนในประเทศไทย (China-Thailand Traditional Chinese Medicine Center) นอกจากนี้คลินิกการแพทย์แผนจีนหัวเฉียว ยังเป็นแหล่ง ศึกษาดูงานด้านการแพทย์แผนจีนให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมาตลอด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้ มอบใบประกาศเกียรติคุณ “สถานพยาบาลการแพทย์แผนจีน ต้นแบบในประเทศไทย” แก่คลินิกการประกอบโรคศิลปะ สาขาการแพทย์แผนจีนหัวเฉียว เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับ

หน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทย ในการพัฒนาบริการการ แพทย์แผนจีนในประเทศไทย (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มอบใบ ประกาศเกียรติคุณแก่คลินิกการประกอบโรคศิลปะสาขาการ แพทย์แผนจีนหัวเฉียวและป้ายประกาศเกียรติคุณ

การผลิตและพัฒนาบุคลากร^[26,28,35]

บุคลากรด้านการแพทย์แผนจีนประกอบด้วย **แพทย์แผนจีน หมายถึง** บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียน และรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการ แพทย์แผนจีนจากคณะกรรมการวิชาชีพแพทย์แผนจีน **แพทย์ฝังเข็ม หมายถึง** บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและ รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทย สภา ซึ่งผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรแพทย์ฝังเข็มที่จัด อบรมโดยกระทรวงสาธารณสุขหรือกรมแพทย์ทหารบก กระทรวงกลาโหม หรือหลักสูตรแพทย์ฝังเข็มที่ได้รับการ รับรองจากกระทรวงสาธารณสุข

ปัจจุบันประเทศไทยมีแพทย์แผนจีนที่จบการ ศึกษาในระดับปริญญาตรี ด้านการแพทย์แผนจีนจาก มหาวิทยาลัยในประเทศและต่างประเทศที่ได้รับการ รับรองจากคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีน และสามารถสอบขึ้นทะเบียนและได้รับหนังสือรับรอง การประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยศาสตร์การแพทย์ แผนจีน จำนวน 1,834 คน (ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2561 จาก สำนักสถานพยาบาลและการประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ) และมีแพทย์แผนปัจจุบัน ที่สำเร็จหลักสูตรการอบรมฝังเข็ม ซึ่งจัดอบรมโดย สถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยฯ และกรมแพทย์ทหารบก กระทรวงกลาโหม จำนวน 2,131 คน (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2565 สถาบัน การแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยฯ) โดยทั้ง สองกลุ่มนี้มีการกระจายตัวอยู่ในสถานบริการทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนทั่วประเทศ

จากการสำรวจข้อมูลบุคลากรด้านการแพทย์แผน จีนในหน่วยงานและหน่วยบริการสุขภาพสังกัดกระทรวง สาธารณสุข เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563 ของสถาบัน การแพทย์ไทย-จีน มีบุคลากรที่ให้บริการด้านการแพทย์ แผนจีน ได้แก่ แพทย์ฝังเข็ม แพทย์แผนจีน ใน 12 เขต บริการสุขภาพ ดังนี้

ในโรงพยาบาลที่ให้บริการการแพทย์แผนจีน

จำนวน 225 แห่ง มีผู้ให้บริการที่เป็นแพทย์ฝังเข็มจำนวน 197 คน (คิดเป็นร้อยละ 9.95 ของแพทย์ที่จบหลักสูตรฝังเข็ม 3 เดือนทั้งหมด) ซึ่งอยู่ใน รพศ. 62 คน รพท. 55 คน รพช. 79 คน และอื่นๆ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด:สสจ.) 1 คน และเป็นแพทย์แผนจีน 180 คน (คิดเป็นร้อยละ 10.86 ของแพทย์แผนจีนที่มีการขึ้นทะเบียนจากคณะกรรมการวิชาชีพแพทย์แผนจีน) ซึ่งอยู่ใน รพศ. 25 คน รพท. 35 คน รพช. 108 คน และอื่นๆ (สสจ. ศูนย์อนามัยส่วนกลาง) 12 คน

ในส่วนของกำลังคนที่เป็นแพทย์แผนจีนทั้งหมดนี้ มีการจ้างในรูปแบบที่ต่างกัน ดังนี้ 1. ข้าราชการ 2. พนักงานราชการ 3. พนักงานกระทรวงสาธารณสุข 4. ลูกจ้างเหมา โดยเป็นการจ้างในตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุข เนื่องจากสำนักงานข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ยังไม่มีตำแหน่งสายงานแพทย์แผนจีน ในรอบอัตรากำลังคนด้านสาธารณสุข และสำนักงานคณะกรรมการพลเรือน (ก.พ.) รับรองคุณวุฒิหลักสูตรแพทย์แผนจีนบัณฑิต เป็นปริญญาตรี สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ทางการแพทย์แผนจีน ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ ถึงแม้ว่ากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้จัดทำ (ร่าง) มาตรฐานกำหนดตำแหน่งแพทย์แผนจีนและทำหนังสือแจ้งสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขเรื่องขอกำหนดตำแหน่งแพทย์แผนจีนในสถานบริการภาครัฐ และในกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2561 แต่สำนักงานคณะกรรมการ ข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ก็ยังไม่มี การกำหนดตำแหน่งแพทย์แผนจีน ให้กับทางกระทรวงสาธารณสุข

อย่างไรก็ตามหลังการระบาดของโรคโควิด-19 สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ สธ. 0208.03/ว 1210 ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2563 เรื่อง การคัดเลือกเพื่อบรรจุบุคลากรในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในสถานการณ์ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เข้ารับราชการเป็นกรณีพิเศษ ระยะที่ 1 ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2563 ซึ่งมีผลให้แพทย์แผนจีนที่มีการจ้างงานเดิมเป็นพนักงานราชการพนักงานกระทรวงสาธารณสุข ในสถานบริการภาครัฐในตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุข ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ จำนวน 76 คน ใน 12 เขตบริการสุขภาพ

หลักสูตรการเรียนการสอนแพทย์แผนจีนในประเทศไทย^[38-47]

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้รับรองหลักสูตรในระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการแพทย์แผนจีน (Bachelor of Traditional Chinese Medicine) ซึ่งคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีน กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรดังกล่าว ต้องสอบใบประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีนจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้ หลักสูตรจะต้องมีระยะเวลาการศึกษาประกอบด้วย ระยะเวลาเตรียมความพร้อมด้านภาษาจีนกลาง 1 ปี และระยะศึกษาตามหลักสูตรอย่างน้อย 5 ปี โดยต้องมีเนื้อหาในกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ กลุ่มวิชาชีพเฉพาะ (การแพทย์แผนจีน) กลุ่มวิชาเลือกเสรี และการฝึกเวชปฏิบัติวินิจฉัยทางการแพทย์แผนจีน การฝังเข็ม การร่าย การครอบแก้ว การใช้ยาสมุนไพรจีน การนวดทุยหนา แนวทางการป้องกันโรคและดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์แผนจีน ส่วนภาคปฏิบัติกำหนดให้มีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้นักศึกษาต้องมีระดับความรู้ภาษาจีนตามมาตรฐานสากลสำหรับผู้ใช้ภาษาจีนเป็นภาษาที่สอง (HSK) ไม่ต่ำกว่าระดับ 5 ก่อนการศึกษาภาคปฏิบัติ ปัจจุบันประเทศไทยมีสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรการแพทย์แผนจีนระดับปริญญาตรีที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีนให้การรับรองแล้วรวมทั้งสิ้น 9 สถาบันมีแผนจำนวนการผลิตรวมประมาณ 500 คนต่อปีโดยทั้งหมดมีความร่วมมือในการผลิตร่วมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีน ในสาธารณสุขรัฐประชาชนจีน การพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนจีน^[33]

มีการจัดอบรมหลักสูตรฝังเข็มพื้นฐาน 3 เดือนสำหรับแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยกระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับทางมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ และคลินิกการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีนในปี พ.ศ. 2538 และต่อมาได้ทำความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเจียงซูหนานจิง และเทียนจินในการจัดอบรม ทั้งนี้เพื่อรองรับการให้บริการ ฝังเข็มรักษาโรคในสถานบริการทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะเพิ่มการเข้าถึงบริการฝังเข็มสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองระยะฟื้นฟูในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จัดอบรมโดยสถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยฯ และกรมแพทย์ทหารบก กระทรวงกลาโหม ปัจจุบันมีผู้ผ่านการอบรมทั้งสิ้นจำนวน 37 รุ่น จำนวน 2,131 คน (ข้อมูล ณ พฤษภาคม 2565: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน)

นอกจากนี้มีการพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนจีน ประกอบด้วย แพทย์ฝังเข็ม แพทย์แผนจีน และบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการจัดบริการการแพทย์แผนจีนและการแพทย์ผสมผสานในระบบบริการสุขภาพ โดยเป็นการอบรมระยะสั้น เช่น ความรู้พื้นฐานเรื่องยาสมุนไพรจีน การวินิจฉัยและการรักษาโรคข้อเข่าเสื่อมด้วยศาสตร์การแพทย์แผนจีน (การฝังเข็มร่วมรักษา) การฝังเข็มรักษาโรคหลอดเลือดสมองและโรคอื่นๆ การแพทย์ผสมผสานในหอบหืดผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง แนวทางการให้บริการและการบันทึกรหัสโรครหัสหัตถการด้านการแพทย์แผนจีน การใช้ยาสมุนไพรจีนในการป้องกันและรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจ บทบาท

ของการแพทย์แผนจีนในการรักษา ป้องกัน และฟื้นฟูสมรรถภาพในผู้ป่วยโรคโควิด-19 ความรู้พื้นฐานด้านการแพทย์แผนจีน ฯลฯ การจัดประชุมวิชาการร่วมกับทางฝ่ายจีนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเข้าร่วมประชุมวิชาการประจำปีกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสาธารณรัฐประชาชนจีน มาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยครั้งแรกเป็นการจัดประชุมวิชาการประจำปีร่วมกับคณะกรรมการสาธารณสุขและการวางแผนครอบครัวเทศบาลนครเชียงใหม่ ในหัวข้อ “การแพทย์ไทย-จีนกับโรคเบาหวาน” ณ โรงแรมริชมอนด์ จังหวัดนนทบุรี ประเทศไทย (ตารางที่ 2)

ในปี พ.ศ. 2564-2565 ได้จัดทำแผนพัฒนากำลังคนคุณภาพด้านการแพทย์แผนจีน เพื่อใช้เป็นกรอบและ

ตารางที่ 2 แสดงความร่วมมือในการผลิตแพทย์แผนจีนของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทย

ลำดับที่	ประเภทหน่วยบริการ	หน่วยบริการทั้งหมด (แห่ง)	จำนวนการผลิต/ต่อปี
1	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (คณะการแพทย์แผนจีน)	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ (Shanghai University of Traditional Chinese Medicine)	ประมาณ 120 คน
2	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม (วิทยาลัยการแพทย์ทางเลือก)	และมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเหลียวหนิง (Liaoning University of Traditional Chinese Medicine)	ประมาณ 50 คน
3	มหาวิทยาลัยรังสิต (วิทยาลัยการแพทย์แผนตะวันออก)	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนหนานจิง (Nanjing University of Chinese Medicine)	ประมาณ 40 คน
4	วิทยาลัยนครราชสีมา (คณะการแพทย์แผนจีน)	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเฉิงตู (Chengdu University of Traditional Chinese Medicine)	ประมาณ 50 คน
5	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (โรงเรียน/วิทยาลัยการแพทย์ผสมผสาน)	มหาวิทยาลัยเซี่ยเหมิน (Traditional Chinese Medicine School, Xiamen Medicine University) และมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนยูนนาน (Yunnan University of Traditional Chinese Medicine)	ประมาณ 60 คน
6	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (คณะการแพทย์ตะวันออก)	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนหูเป่ย์ (Hebei University of Chinese Medicine)	ประมาณ 32 คน
7	มหาวิทยาลัยพะเยา (คณะแพทยศาสตร์)	มหาวิทยาลัยแพทย์แผนจีนกว่างซี (Guangxi University of Chinese Medicine)	ประมาณ 60 คน
8	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (วิทยาลัยแพทย์แพทยศาสตร์นานาชาติจุฬาภรณ์) หมายเหตุ : หลักสูตรนานาชาติ	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนไห่หนาน (Hainan Normal University) มหาวิทยาลัยแพทย์แผนจีนกว่างโจว (Guangzhou University of Chinese Medicine)	ประมาณ 30 คน
9	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (วิทยาลัยสหเวชศาสตร์)	มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเทียนจิน (Tianjin University of Traditional Chinese Medicine)	ประมาณ 40 คน

ทิศทางในการพัฒนากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในระบบสาธารณสุขของรัฐ และเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในระบบสุขภาพ ให้มีสมรรถนะสูงอย่างมืออาชีพ โดยมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งในภาคการศึกษา ภาคบริการสุขภาพ และภาคผู้ประกอบการ และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากำลังคนด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ปี พ.ศ. 2560 - 2564^[48]

การพัฒนาด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ^[22-28]

ส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือแบบทวิภาคีกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีน โดยดำเนินงานภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนาการแพทย์แผนดั้งเดิม มีรายละเอียดดังนี้

มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเจิ้งตู

ความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนาการแพทย์แผนดั้งเดิมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเจิ้งตู สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 3 โครงการ (ภาพที่ 5) ได้แก่

1. โครงการจัดทำพจนานุกรมศัพท์การแพทย์แผนจีน

มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนและเป็นคู่มือสำหรับแพทย์ฝังเข็ม แพทย์จีน และผู้สนใจทั่วไป ใช้ศึกษาอ้างอิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคำศัพท์ทั้งหมดจำนวน 3,000 คำ จัดทำทั้งหมด 3 เล่ม เป็นคำศัพท์ที่ใช้บ่อยทางคลินิก ได้แก่ คำศัพท์ทฤษฎีพื้นฐานการแพทย์แผนจีน การตรวจวินิจฉัยโรคด้วยการแพทย์แผนจีน เกสัชกรรมจีน การฝังเข็ม-รรมยา และการนวดจีน คัดเลือกคำศัพท์โดยคณะผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเจิ้งตู จัดทำเป็น 3 ภาษา (จีน-ไทย-อังกฤษ) เรียงลำดับคำศัพท์ตามคำอ่านพินอิน และได้มีการเผยแพร่ให้กับมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนการแพทย์แผนจีน นักศึกษา นักวิชาการและหน่วยงานด้านวิชาการต่างๆ ในประเทศไทย

2. โครงการจัดทำมาตรฐานสมุนไพรจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย

มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการควบคุมคุณภาพมาตรฐานสมุนไพรจีน และสนับสนุนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสมุนไพรจีนในประเทศไทย รวมทั้งให้บริการข้อมูลดังกล่าวแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพแพทย์แผนจีนนักวิชาการผู้ประกอบการ และประชาชนผู้สนใจ เนื้อหาในตำราเป็นการรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการของสมุนไพรจีนในประเทศไทย จัดทำเป็น 3 ภาษา คือ ไทย จีน และอังกฤษ มีรายละเอียดเนื้อหาในหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดมาตรฐานสมุนไพรตามเกสซ์ตำรับและตำรามาตรฐานของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยการแพทย์

แผนจีนเจิ้งตูรับผิดชอบในการ เตรียมเนื้อหา ภาษาจีน และอังกฤษของมาตรฐานคุณภาพสมุนไพรเป้าหมายตามเกสซ์ตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน มาตรฐานอุตสาหกรรมยา และผลงานวิจัยที่เป็นปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายไทยรับผิดชอบในการเรียบเรียงข้อมูลต่างๆ เป็นภาษาไทย การตรวจสอบเอกลักษณ์ทางจุลทรรศน์ลักษณะของผงยาและการตรวจเอกลักษณ์ทางเคมีด้วยวิธีการที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ผลการดำเนินการจัดทำเป็นตำรามาตรฐานสมุนไพรจีนในประเทศไทย จำนวน 2 เล่ม ได้เผยแพร่ให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ เช่นการขึ้นทะเบียนยาแผนโบราณของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เป็นต้น

3. การจัดทำตำราแนวทางการแปรรูปสมุนไพรไทย-จีน

เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากโครงการพัฒนามาตรฐานสมุนไพรจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เพื่อให้การใช้ยาสมุนไพรจีนเป็นไปอย่างถูกต้อง ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการแปรรูปสมุนไพรไทยได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ สร้างโอกาสทางการค้า และการพึ่งตนเองทางด้านยาสมุนไพรของประเทศไทย โดยจัดทำเป็นแนวทางการปฏิบัติงานด้านการแปรรูปที่เหมาะสมของเครื่องยาไทย-จีน มีการดำเนินการดังนี้ (1) คัดเลือกและกำหนดสมุนไพรเป้าหมายร่วมกันระหว่างไทยกับจีน (2) ศึกษาวิธีการแปรรูปสมุนไพรไทยและสมุนไพรจีน (3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสมุนไพรไทย (4) สังเคราะห์และจัดทำเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน (5) เผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ กระบวนการแปรรูปที่เหมาะสมของเครื่องยาไทย-จีน โดยจัดอบรมเผยแพร่ให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ มีเกณฑ์การคัดเลือกสมุนไพรเป้าหมายดังนี้ (1) เป็นสมุนไพรที่สามารถปลูกได้ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน (2) เป็นสมุนไพรที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูงคือมีปริมาณการใช้มาก และมีใช้ในตำรับยาไทยและจีน มีการนำเข้าและส่งออกทั้งไทยและจีน (3) เป็นสมุนไพรที่มีวิธีการแปรรูปด้วยวิธีพิเศษหรือวิธีเฉพาะ (4) เน้นเฉพาะพืชสมุนไพร จัดทำเป็น 2 หมวด หมวดที่ 1 เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพร หมวดที่ 2 เป็นวิธีการแปรรูปสมุนไพรรายชนิด (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 หนังสือมาตรฐานสมุนไพรไทยจีน และพจนานุกรม

เทศบาลนครเชียงใหม่

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้ลงนามข้อตกลงความร่วมมือกับคณะกรรมการสาธารณสุขและการวางแผนครอบครัวเทศบาลนครเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ว่าด้วยความร่วมมือด้านการวิจัย และพัฒนาการแพทย์แผนดั้งเดิม เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ณ กรุงเทพมหานคร ซึ่งข้อตกลงดังกล่าว มีอายุ 5 ปี และมีผลจนถึงวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ทั้งนี้ได้มีการประชุมเพื่อต่ออายุความร่วมมือทางวิชาการ ต่างๆ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ณ กรุงเทพมหานคร และต่ออายุครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2561 ณ นครเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้ ในข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการดังกล่าว จะดำเนินการในด้านการฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตสมุนไพร ความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนาการแพทย์แผนดั้งเดิม และสลับกันเป็นเจ้าภาพจัดประชุมวิชาการประจำปี (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 การประชุมวิชาการและการประชุมคณะกรรมการความร่วมมือ ไทย-เชียงใหม่

ผลการดำเนินการที่ผ่านมา มีกิจกรรมที่ได้ดำเนินการเป็นประจำทุกปี ได้แก่ การประชุมวิชาการ และการประชุมคณะกรรมการความร่วมมือฯ ประจำปี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าด้านการแพทย์แผนดั้งเดิมของทั้งสองประเทศในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการรักษาและการวิจัยทางคลินิก และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนบุคลากรในการจัดอบรมการฝังเข็มรักษาโรคเบื้องต้นสำหรับแพทย์แผนปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) รวมทั้งสิ้น 15 ครั้ง สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ตามบันทึกข้อตกลงยังไม่มีโครงการดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเทียนจิน

เป็นความร่วมมือภายใต้โครงการความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และวิชาการไทย-จีน (Sino-Thai Joint Committee of the Scientific and Technical Cooperation) ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนของประเทศไทยอยู่ภายใต้การดูแลของกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation

Agency: TICA) กระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้

โครงการจัดการความรู้การทำตำรา ฝังเข็ม-รมยา เล่มที่ 5 เนื้อหาประกอบด้วย การฝังเข็ม และการใช้ยาสมุนไพรจีนร่วมรักษาโรคหลอดเลือดสมอง ในระยะต่างๆ โครงการจัดการความรู้ฝังเข็มร่วมรักษาโรค เป็นการจัดทำตำราฝังเข็มร่วมรักษาโรคต่างๆ ที่เป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขของประเทศ เนื้อหาประกอบด้วย การฝังเข็มรักษาโรคไมเกรน โรคหลอดเลือดสมอง ข้อเข่าเสื่อม ข้ออักเสบรูมาตอยด์ และอาการปวดต่างๆ

มหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนหูเป่ย์

เป็นความร่วมมือภายใต้โครงการความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และวิชาการไทย-จีน (ครก.ไทย-จีน) เช่นกัน รายละเอียดดังนี้ ศึกษาดูงานระบบสารสนเทศและการจัดเก็บข้อมูลด้านการให้บริการผู้ป่วยด้วยการแพทย์แผนจีน และนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลการให้บริการการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย โดยได้จัดทำบัญชีรหัสกลุ่มโรค อาการและหัตถการด้านการแพทย์แผนจีน พร้อมคู่มือการใช้ และนำมาประยุกต์ใช้กับโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลสุขภาพ ในระบบบริการสุขภาพไทย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาการรักษา การพัฒนาบุคลากรและการศึกษาวิจัย ตลอดจนเพื่อการใช้สิทธิในการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลในระบบสาธารณสุขของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

สำนักมาตรฐานแห่งชาติสาธารณรัฐประชาชนจีน (Standardization Administration of The People's Republic of China หรือ SAC) และ ทบวงการแพทย์แผนจีนแห่งชาติ (State Administration of Traditional Chinese Medicine of The People's Republic of China หรือ SATCM)

เป็นการจัดทำมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในระดับสากล (ISO/TC 249 :Traditional Chinese Medicine)^[49] โดยประเทศไทยได้สมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization, ISO) และในส่วนของกรการแพทย์แผนจีนได้จัดตั้งคณะกรรมการวิชาการใหม่ เรื่อง การแพทย์แผนจีน (ISO/TC 249) โดยมีการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการมีประเทศต่างๆ สมัครเข้าเป็นสมาชิกรวม 45 ประเทศ (ข้อมูล ณ มิถุนายน พ.ศ.2565) เป็นสมาชิกประเภท P-member 21 ประเทศ และเป็นสมาชิกประเภท O-member 24 ประเทศ ในส่วนของประเทศไทย

สถาบันการแพทย์ไทย-จีน กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้รับการแต่งตั้งจากสำนักมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานด้านต่างๆ ของประเทศไทย ให้เป็นผู้แทนของประเทศไทยด้านการแพทย์แผนจีน โดยเป็นสมาชิกแบบ P-member (สามารถออกเสียงได้ในที่ประชุม)

ประเทศไทยได้แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมเป็นคณะทำงานย่อยด้านการแพทย์แผนจีนกับประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกทั่วโลก 5 ด้านได้แก่ (1) มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของวัตถุดิบสมุนไพร (2) มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร (3) มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของเข็มที่ใช้ในการฝังเข็ม (4) มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่เข็ม และ (5) มาตรฐานคุณภาพและความปลอดภัยด้านข้อมูลข่าวสาร (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 การประชุม ISO/TC 249 ครั้งที่ 10

โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านได้ร่วมพิจารณามาตรฐานการแพทย์แผนจีนใน 5 ด้านที่กล่าวมาข้างต้นโดยทำงานผ่านทาง E-mail และเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการวิชาการ คณะที่ 249 (ISO /TC 249 Tradition Chinese Medicine) เป็นประจำทุกปีมาตั้งแต่ปีงบประมาณพ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบันผลการดำเนินงาน ณ ปี พ.ศ.2564 ได้มีการประกาศเป็นมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในระดับสากลไปแล้วจำนวน 83 เรื่อง (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2565) สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.iso.org/committee/598435.html>

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากระบบบริการสุขภาพของประเทศไทย การแพทย์แผนตะวันตกเป็นการแพทย์หลัก ส่วนการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ จะเป็นการแพทย์เสริมเพื่อเข้าไปช่วยเติมเต็ม หรือไปช่วยในส่วนที่การแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยได้ และถึงแม้รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้การแพทย์ดั้งเดิมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสุขภาพแล้วก็ตาม ในสองทศวรรษที่ผ่านมาก็ยังพบว่า การยอมรับให้การแพทย์แผนจีนซึ่งเป็นการแพทย์แผนดั้งเดิมของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีการใช้อย่างแพร่หลายไปทั่วโลกเข้ามามี

ส่วนร่วมในการรักษา ส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชนไทย ยังมีน้อยมาก ซึ่งอาจมีสาเหตุได้จากหลายประการ เช่น

1) การขาดความรู้ ความเข้าใจ ของบุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นสหวิชาชีพ ในเรื่องของบทบาทของการแพทย์แผนจีน ในการรักษา ส่งเสริม ป้องกันและฟื้นฟู และเสริมการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน

2) แพทย์แผนจีน ที่จบการศึกษา และมาปฏิบัติงานในหน่วยบริการสุขภาพของประเทศ ยังขาดทักษะ ด้านการรักษาด้วยยาสมุนไพร ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการแพทย์แผนจีน เนื่องจากโรคต่าง ๆ ต้องมีการรักษาพร้อมกันทั้งยาสมุนไพร ฝังเข็ม และอื่น ๆ และในภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการรักษาด้วยยาสมุนไพรจีน จึงทำให้เป็นการรักษาด้วยการฝังเข็มเป็นหลัก และส่วนใหญ่เป็นการรักษาที่เสริมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน

3) องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนจีนยังอยู่ในวงจำกัด ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอผลงานและประสบการณ์ทางคลินิกที่อธิบายด้วยทฤษฎีการแพทย์แผนจีน ไม่มีเวทีและการนำเสนอความรู้ การวิจัยในเชิงวิทยาศาสตร์ ทำให้ยากต่อการสื่อสารให้กับวิชาชีพอื่นๆ ทางแพทย์ให้เข้าใจ จึงไม่ได้รับการยอมรับจากแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งในอนาคตต้องมีการกำหนดทิศทาง การขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาแนวทางการรักษาและด้านวิชาการให้มากขึ้น คือยกระดับสู่การศึกษาระดับปริญญาตรี กระจายความรู้และผลงานวิชาการเกี่ยวกับงานด้านการแพทย์แผนจีนในเชิงวิทยาศาสตร์ และการแพทย์สมัยใหม่ทั้งในประเทศหรือจากสาธารณรัฐประชาชนจีนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นที่ยอมรับ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

ดังนั้นจึงได้เสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางการดำเนินการในอนาคตด้านการแพทย์แผนจีน ดังนี้

ผู้บริหารระดับต่างๆ ให้ความสำคัญและกำหนดนโยบาย ในการผลักดัน สนับสนุน ส่งเสริม การแพทย์แผนจีน ให้มีส่วนร่วม ในรักษา ส่งเสริม ป้องกัน และฟื้นฟู ในบริบทต่างๆ ดังนี้

1) ในประเทศ

พัฒนาและส่งเสริมการแพทย์แผนจีนให้เข้มแข็ง และมีการต่อยอดให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เช่น พัฒนาคู่มือมาตรฐานการบริการ และส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรจีน จัดทำมาตรฐานวัสดุและเครื่องมือที่ใช้ในการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศด้านการแพทย์แผนจีนให้สมบูรณ์และนำมาใช้ประโยชน์ในระบบบริการสุขภาพ

พัฒนาหลักสูตรการแพทย์แผนจีนระดับปริญญาตรีใน

ประเทศไทยให้เข้มแข็งโดยส่งเสริมให้มีการทำวิจัยทั้งพื้นฐานและประยุกต์ ร่วมกันพัฒนาเครือข่ายสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนจีนในประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง

สนับสนุนและผลักดันให้เกิดศูนย์ฝึกอบรมการแพทย์แผนจีนทางคลินิกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาและพัฒนาวิชาชีพแพทย์จีนให้เข้มแข็ง

พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการแพทย์แผนจีนให้สามารถทำงานได้ครอบคลุมตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งของแพทย์แผนจีนเป็นที่ยอมรับและสามารถทำงานร่วมกับวิชาชีพอื่น ได้ในระบบสุขภาพ

2) ต่างประเทศ

มีความร่วมมืออย่างต่อเนื่องในด้านวิชาการ การพัฒนาระบบบริการ การพัฒนาบุคลากร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคโนโลยีด้านสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร รวมถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนเพื่อประโยชน์กับชาวโลก

References

1. Ministerial Regulation of Government Division of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ministry of Public Health B.E. 2545 (2002). Thailand. Government Gazette. Vol. 119, Part 103A.(2002 Oct 9). (in Thai)
2. Ministerial Regulation of Government Division of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ministry of Public Health B.E. 2561 (2018). Thailand. Government Gazette. Vol. 135, Part 13A. (2018 Mar 7). (in Thai)
3. Order of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine No.158/2547 (2004 Jul 26). (in Thai)
4. Order of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine No. 414/2556 (2013 Jul 4). (in Thai)
5. Order of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine No. 482/2558 (2015 Sep 29). (in Thai)
6. Order of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine No. 553/2560 (2017 Sep 29). (in Thai)
7. Order of Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine No. 529/2561 (2018 Mar 30). (in Thai)
8. The National Strategy Commissions for the Development of Thai Wisdom, Thai Health and Thai Ways 2007-2011. National strategic plan for developing Thai wisdom, Thai Health, Thai Ways, Vol. 1, 2007-2011. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand; 2007. (in Thai)
9. The National Strategy Commissions for the Development of Thai Wisdom Thai Health and Thai Ways 2012-2016. National strategic plan for developing Thai wisdom, Thai Health, Thai Ways, Vol. 2, 2012-2016. Bangkok: Usha Printing; 2012.
10. The National Strategy Commissions for the Development of Thai Wisdom, Thai health and Thai Ways 2012-2016. National strategic plan for developing Thai wisdom, Thai Health, Thai Ways, Vol. 2, 2017-2021. Bangkok: Usha Printing; 2017
11. National Health Security Act B.E. 2545. (2002). Thailand. Government Gazette. Vol. 119, Part 116A. (2002 Nov 18). (in Thai)
12. National Health Act B.E. 2550. (2007). Thailand. Government Gazette. Vol. 124, Part 16A. (2007 Mar 19). (in Thai)
13. Practice of the Art of Healing Act (No.4) B.E. 2556. (2013). Thailand. Government Gazette. Vol.130, Part special 13A. (2013 Feb 6). (in Thai)
14. Techadamrongsin Y. One decade of traditional Chinese medicine in Thailand B.E. 2545-2555 (2002-2012). 1st ed. Bangkok: Sawinee Printing; 2013. (in Thai)
15. Chuthaputti A, Limsila B, Siangprasert V, Suthachianan T. Guideline of acupuncture service on cerebrovascular diseases in palliative care. 1st ed. Bangkok: Pumthong; 2020. (in Thai)
16. Techadamrongsin Y. Integrated herbal medicine development. 1st ed. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand; 2007. (in Thai)
17. Limsila B, Angathipatr L, Chuchadchaikulkan W. Abstract of research results of the Ganoderma lucidum and their Spores in

- Thailand on fiscal year 2009. 1st ed. Bangkok: Pumthong; 2009 (in Thai)
18. Limsila B, Angathipatr L, Chuchadchaikulkan W. Abstract of research results of the *Ganoderma lucidum* and their spores in Thailand on fiscal year 2010. 1st ed. Bangkok: Pumthong; 2010 (in Thai)
  19. Limsila B, Techadamrongsin Y, Soonthornchareonnon N, Kumtrakul P, Angathipatr L, Chuchadchaikulkan W. *Ganoderma Lucidum* from researches to applications. 1st ed. Bangkok: Pumthong Printing; 2010. (in Thai)
  20. Limsila B, Angathipatr L, Kumtrakul P, Soonthornchareonnon N. *Ganoderma Lucidum* and health care. 1st ed. Nonthaburi: Sawinee Printing; 2012. (in Thai)
  21. Soonthornchareonnon N. *Ganoderma lucidum* Spores: Why is it necessary to crack the wall before using for medicinal purposes. *Journal of Thai Traditional and Alternative Medicine* 2008;6(3): 313-321. (in Thai)
  22. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2013. Nonthaburi: Pumthong; 2013. (in Thai)
  23. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2014. Nonthaburi: Pumthong; 2014. (in Thai)
  24. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2015. Nonthaburi: Pumthong; 2015. (in Thai)
  25. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2016. Nonthaburi: Pumthong; 2016. (in Thai)
  26. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2019. Nonthaburi: Pumthong; 2019. (in Thai)
  27. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2020. Nonthaburi: Pumthong; 2020. (in Thai)
  28. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2021. Nonthaburi: Pumthong; 2021. (in Thai)
  29. Circular Letter of Comptroller General's Department No. AC 0422.2/w 447 (2015 Nov 12). (in Thai)
  30. Notification of the Ministry of Public Health Re: Health Service Rate of Service Unit under the Ministry of Public Health B.E. 2562 (2019). Thailand. Government Gazette. Vol. 136, Part special 218D. (2019 Aug 30). (in Thai)
  31. National Health Security office. Management of the National Health Security Fund in the fiscal year 2020. 1st ed. Nonthaburi: Sahamit Printing and Publishing Limited; 2020. (in Thai)
  32. Information on health service units in Bangkok [Internet]. Digital Government Development Agency. c2020 [cited 2020 Jan 2]. Available from: https://opendata.data.go.th/dataset/item_64bd04af-ec0a-4ac6-b895-ce7f0e49d4c9 (in Thai)
  33. Institute of Thai-Chinese Medicine [Internet]. Nonthaburi: Institute of Thai-Chinese Medicine; c2017 [cited 2020 Oct 13]. Health service facilities of traditional Chinese medicine; [about 4screens]. Available from: https://tcm.dtam.moph.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=35&Itemid=145 (in Thai)
  34. Health Service Units Code [Internet]. Nonthaburi: Health Service Units Code; c2021 [cited 2021 Sep 10]. Number of hospitals classified by type under the Ministry of Public Health. Available from: http://203.157.10.8/hcode_2020/query_02.php (in Thai)
  35. Department of Health Service Support, Bureau of Sanatorium and Art of Healing, the Profession Commission in the Branch of

- Traditional Chinese Medicine and Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand; 2015. (in Thai)
36. Department for Development of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2017. Nonthaburi: Pumthong; 2017. (in Thai)
  37. Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, Institute of Thai-Chinese Medicine. Report of overall outcome in the fiscal year 2018. Nonthaburi: Pumthong; 2018. (in Thai)
  38. mrd-hss.moph.go.th [Internet]. Bangkok: Bureau of sanatorium and art of healing; c2021 [cited 2021 Oct 13]. Available from: <http://mrd-hss.moph.go.th> (in Thai)
  39. Huachiew TCM Clinic [Internet]. Bangkok: Huachiew TCM Clinic; c2018 [cited 2021 Oct 13]. 25 years of commitment for traditional Chinese medicine prototype in Thailand 2018; [about 2 screens] Available from: <https://www.huachiewtcm.com/25ปีแห่งความมุ่งมั่นสู่แพทย์แผนจีนต้นแบบ> (in Thai)
  40. cmed.hcu.ac.th [Internet]. Samutprakan: Faculty of Chinese Medicine, Huachiew Chalermprakiet University; c2019 [cited 2021 Sep 24]. Available from: <http://cmed.hcu.ac.th> (in Thai)
  41. amc.chandra.ac.th [Internet]. Bangkok: Chandrakasem Rajabhat University; c2021 [cited 2021 Sep 24]. Available from: <https://amc.chandra.ac.th> (in Thai)
  42. mfu.ac.th [Internet]. Chiangrai: Mae Fah Luang University; c2021 [cited 2021 Sep 24]. Bachelor of Traditional Chinese Medicine Program; [about 3 screens]. Available from: <https://www.mfu.ac.th/education/program/program-bachelor/bachelor-integrative-med/bcm-program-health/bachelor-health-chinesetrade.html> (in Thai)
  43. cicm.tu.ac.th [internet]. Pathumthani: Chulabhorn International College of Medicine; c2019 [cited 2021 Sep 24]. Traditional Chinese medicine (international program); [about 3 screens]. Available from: <http://www.cicm.tu.ac.th/cicmN4/academicMainCn.php> (in Thai)
  44. ahs.ssrु.ac.th [internet]. Samutsongkram: Collage of Allied Health Services . c2016 [cited 2021 Sep 24]. Available from: <https://ahs.ssrุ.ac.th/en/home> (in Thai)
  45. www.medicine.up.ac.th [Internet]. Payao: School of Medicine, University of Payao; c2021 [cited 2021 Sep 24]. Available from: <http://www.medicine.up.ac.th> (in Thai)
  46. crc.ac.th [Internet]. Chiangrai: Faculty of Oriental Medicine, Chiangrai College; c2021 [cited 2021 Sep 24]. Available from: <http://www.crc.ac.th/th/faculty/oriental-medicine/course> (in Thai)
  47. tcm.nmc.ac.th [Internet]. Nakonrachasima: Nakonrachasima colleges. c2019 [cited 2021 Sep 24]. Courses offered; [about 2 screens]. Available from: <http://www.nmc.ac.th/2018/course.php> (in Thai)
  48. Office of the Permanent Secretary. 20 year national strategic plan (public health) [Internet]. 2016 [cited 2021 Oct 13]. Available from: <https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2017/20171117-MinistryofPublicHealth.pdf> (in Thai)
  49. Limsila B, Angathipatr L, Duriyasriprai W. Lesson learned for making of traditional Chinese medicine international standard. Journal of Thai Traditional and Alternative Medicine. 2021;19(2):555-72. (in Thai)

Review Article

The two-decade development of traditional Chinese medicine in Thai public health system, 2002-2022

Boonjai Limsila

Department of Traditional Thai and Alternative Medicine, Ministry of Public Health, Thailand

Abstract: This review is about two-decade development of traditional Chinese medicine in Thai public health system, 2002–2022. Performance of the Institute of Thai-Chinese Medicine, Department of Traditional Thai and Alternative Medicine, Ministry of Public Health, Thailand, was compiled. The Institute of Thai-Chinese Medicine is a government agency coordinated with other relevant departments responses for the integration of appropriate traditional Chinese medicine into Thai public health service system, and sets the coordinate cooperation in medical and public health between Thailand and People's Republic of China. The content of this article was the compilation and summary of information on the development of traditional Chinese medicine covering management, service, academic, personnel production and development, and international cooperation, as well as various obstacles that have arisen along the development in the past 20 years. Direction trend in the development of traditional Chinese medicine in Thai public health system in the future was also analysed to give the Department of Traditional Thai and Alternative Medicine a suggestion for the future plan.

Keywords: the two-decade development of traditional Chinese medicine; Thai public health system; The Institute of Thai-Chinese Medicine, Department of Traditional Thai and Alternative Medicine

Corresponding author: Boonjai Limsila: boonjai@yahoo.com

文献综述

中医在泰国发展的 20 年

汶裁. 里希拉

泰国卫生部泰医和替代医学发展司

摘要: 中医在泰国发展的 20 年 (2002 年-2022 年), 是泰国卫生部泰医和替代医学发展司的泰中药研究院将该院近年来为推动中医在泰国发展的工作成果进行论述。泰中药研究院的任务是促进中医和泰国相关部门的合作, 整合中医药资源, 使中医能进入泰国的卫生系统, 服务泰国民众。以及推动泰国的中医跟中国相关部门进行交流和 合作。论述的内容不仅关于中医在泰国发展的各个方面, 包括: 中医服务、管理、人才培养、国际交流和遇到的 阻碍和问题等, 讲述中医在泰国经过 20 年的发展, 以及分析未来中医在泰国发展的趋势, 为了成为泰医和替代 医学司推动中医在泰国发展的工作方向和思路。

关键词: 中医发展 20 年; 泰国卫生系统; 泰医和替代医学发展司泰中药研究

通讯作者: 汶裁. 里希拉: boonjai@yahoo.com